PROVOCĂRILE ŞI OPORTUNITĂŢILE DIGITALIZĂRII ÎN CADRUL PROCEDURII CIVILE A REPUBLICII MOLDOVA

Alexandrina DAVIDOV,

studenta anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.91/.95:004(478) E-mail: alexandrina.davidov@gmail.com

Digitalizarea procedurii civile constituie un imperativ strategic pentru Republica Moldova în contextul integrării europene și modernizării sistemului judiciar. Această transformare profundă răspunde atât exigențelor interne de eficientizare a actului de justiție, cât și cerințelor impuse de statutul de țară candidată la Uniunea Europeană obținut în iunie 2022. Cercetarea analizează transformările tehnologice din justiția civilă moldovenească, identificând provocările sistemice și oportunitățile de optimizare prin prisma standardelor Uniunii Europene și a bunelor practici internaționale.

Actualitatea temei este amplificată de accelerarea digitalizării în contextul pandemiei COVID-19, care a scos în evidență dependența de instrumentele digitale, precum și necesitatea în continuare a transformării digitale, care a devenit una dintre principalele priorități pentru societăți, inclusiv pentru Republica Moldova[1].

Constituția Republicii Moldova, la articolul 1, alineatul (3), consfințește faptul că Republica Moldova este un stat de drept, ceea ce implică supremația legii, separația puterilor în stat și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor. În acest context, alinierea Republicii Moldova la standardele europene în materie de justiție și guvernare democratică nu este doar un obiectiv strategic, ci și o necesitate pentru consolidarea principiilor fundamentale ale statului de drept.

Metodologia de cercetare se fundamentează pe o abordare interdisciplinară complexă, integrând analiza doctrinară și normativă cu metoda comparativă și evaluarea empirică. Instrumentele metodologice utilizate includ interpretarea sistematică a cadrului legislativ național și european, evaluarea datelor statistice oficiale din rapoartele Ministerului Justiției și studiul de caz detaliat al modelului estonian de e-justiție. Corpus-ul documentar cuprinde Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, Strategia de transformare digitală 2023-2030, Strategia pentru asigurarea independenței și integrității sectorului justiției 2022-2025, precum și reglementările UE privind digitalizarea serviciilor publice, inclusiv Strategia europeană privind e-justiția 2024-2028.

Analiza evidențiază că procesul de digitalizare în Moldova se află într-o fază de tranziție accelerată, caracterizată prin implementarea progresivă a Sistemului Informațional Judiciar și crearea Agenției pentru Digitalizare în Justiție și Administrare Judecătorească în noiembrie 2024. Componentele existente (PIGD, e-Dosar, PNIJ,

SIaS) demonstrează progrese notabile, însă persistă deficiențe structurale majore care limitează eficiența transformării digitale.

Evoluția digitalizării justiției în Republica Moldova poate fi împărțită în trei etape:

1. Fundamentarea cadrului legal și a infrastructurii digitale (2000-2010).
   - Au fost lansate primele politici publice de digitalizare, precum Strategia „Moldova electronică”.
   - S-au creat primele baze de date guvernamentale și portaluri electronice.
   - A fost conceput Sistemul Informațional Integrat al Organelor de Drept (SIIOD) și Programul Informatic de Gestionare a Dosarelor (MCIS)[3].
2. Extinderea digitalizării și interoperabilitatea serviciilor publice (2010-2020).
   - Adoptarea Strategiei de e-transformare a guvernării și crearea Agenției de Guvernare Electronică.
   - Realizări importante: semnătura digitală, portalul de e-servicii, sistemul MConnect, platforma MCloud, MPay, MSIGN și introducerea e-Dosar în instanțe.Această etapă a pus bazele unei infrastructuri digitale moderne, deși persistau limitări privind alfabetizarea digitală, resursele financiare și infrastructura tehnică.
3. Accelerarea digitalizării în contextul pandemiei COVID-19 (2020-2025).
   - Introducerea ședințelor online în instanțe și raportarea statistică electronică.
   - Lansarea platformei Ghișeul unic pentru servicii publice și Strategia de Transformare Digitală 2023–2030.
   - Crearea Platformei integrate pentru profesii juridice și a Agenției pentru Digitalizare în Justiție, prin fuzionarea instituțiilor relevante[2].

Fiecare etapă a adus contribuții specifice, de la crearea primelor sisteme informatice până la implementarea soluțiilor integrate actuale.

Provocările identificate se grupează în patru categorii principale cu impact sistemic:

Provocări legislative complexe: Cadrul normativ actual prezintă lacune semnificative privind reglementarea comprehensivă a actelor electronice în procedura civilă. Modificările Codului de procedură civilă prin Legea nr. 17/2018 au introdus elemente de digitalizare, însă rămân ambiguități substanțiale privind momentul comunicării actelor electronice, validitatea documentelor digitale și desfășurarea ședințelor online. Doctrina juridică, prin contribuțiile autorilor Igor Coban și Radu Cotorobai, semnalează riscul prejudicierii justițiabililor prin prezumția comunicării automate prin PIGD, necesitând clarificări pentru respectarea art. 6 CEDO [4].

Provocări tehnice și infrastructurale majore: Infrastructura IT este profund neuniformă și inadecvată cerințelor moderne, doar 9 din 23 instanțe dispunând de echipamente stabile pentru videoconferințe. Evaluarea tehnologiilor informației realizată în 2024 a identificat necesitatea urgentă de modernizare a echipamentelor esențiale. Lipsa interoperabilității afectează critic 73% din fluxurile de date între instituții, generând ineficiențe procedurale semnificative și amânări nejustificate ale ședințelor de judecată [5].

Vulnerabilități critice de securitate cibernetică: Sistemele funcționează fragmentat, fără integrare reciprocă și standardizare, creând riscuri substanțiale de securitate cibernetică și compromiterea datelor personale. Absența unor politici coerente de protecție a datelor și a planurilor de continuitate operațională expune sistemul la amenințări externe și interne.

Excluderea digitală și disparitățile sociale: 56% din populație locuiește în mediul rural, unde accesul la tehnologie și internet de bandă largă rămâne limitat și costisitor. Doar 30% din cetățeni dețin competențe digitale de bază, iar situația se agravează în rândul persoanelor vârstnice, unde doar 2,9% au utilizat servicii digitale publice. Aceste disparități creează riscul unei justiții selective, accesibile exclusiv categoriilor privilegiate tehnologic [8].

Studiul comparativ detaliat cu Estonia relevă diferențe dramatice în maturitatea și amploarea digitalizării. Modelul estonian, recunoscut de Comisia Europeană ca având „cel mai ridicat nivel de digitalizare a justiției din UE", se bazează pe platforma e-File operațională din 2008, care asigură 100% digitalizare a documentelor judiciare, interoperabilitate completă prin sistemul X-Road și integrare cu toate serviciile publice. Estonia beneficiază de o viziune politică coerentă dezvoltată încă din anii 1990, investiții substanțiale și continue în infrastructura IT, un cadru legal flexibil adaptat constant evoluțiilor tehnologice și un sistem universal de identitate digitală pentru toți cetățenii[6].

Componentele sistemului estonian includ: arhivarea digitală completă fără dosare fizice, videoconferințe cu abordare hibridă flexibilă, semnătură electronică obligatorie pentru profesioniștii juridici și accesibilă gratuit pentru cetățeni, precum și backup distribuit cu „ambasada digitală" din Luxemburg pentru protecția datelor critice.

Oportunitățile strategice identificate includ multiple dimensiuni de îmbunătățire:

- *Democratizarea accesului la justiție* prin eliminarea barierelor geografice, temporale și economice, facilitând participarea cetățenilor din diaspora și zonele izolate
- *Eficientizarea dramatică a procedurilor* cu reducerea duratei medii a proceselor de la 650 zile la sub 400 zile (media UE), economii concrete estimate de 4,2 milioane lei anual prin comunicarea electronică și reducerea cu 23% a timpului pentru redactarea actelor procedurale
- *Transparența instituțională sporită* prin publicarea automatizată și anonimizată a hotărârilor judecătorești, repartizarea aleatorie verificabilă public și monitorizarea performanței instanțelor în timp real
- *Dezvoltarea jurisprudenței digitale* pentru unificarea practicii judiciare și asigurarea predictibilității deciziilor, element esențial pentru respectarea principiului egalității în fața legii

Impactul măsurabil al digitalizării se reflectă în cifre concrete: 189 cereri depuse prin e-Dosar în primul semestru 2024, peste 12 milioane accesări ale PNIJ în 2023, și tendințe ascendente constante de utilizare a instrumentelor digitale.

Recomandări pentru optimizare:

1. *Consolidarea fundamentală a cadrului normativ* prin modificarea sistematică a CPC pentru eliminarea tuturor ambiguităților privind documentele electronice, introducerea unui capitol distinct și coerent pentru procedurile digitale, reglementarea detaliată a ședințelor online și stabilirea normelor precise pentru administrarea probelor digitale.
2. *Dezvoltarea infrastructurii integrate și reziliente* prin extinderea rapidă și completă a e-Dosar în toate instanțele fără excepție, integrarea tehnică cu toate registrele de stat prin platforma MConnect, optimizarea interfeței pentru utilizatori cu competențe digitale variate și dezvoltarea funcționalităților avansate.
3. *Formarea profesională sistematică și continuă* prin programe obligatorii și actualizate pentru judecători, grefieri și avocați în parteneriat strategic cu INJ și Uniunea Avocaților, implementarea sistemelor de mentorat între utilizatori experimentați și începători, și crearea ghidurilor accesibile pentru justițiabili.
4. *Securitatea cibernetică avansată* prin implementarea autentificării cu doi factori, dezvoltarea planurilor detaliate de continuitate pentru situații de avarie, audituri periodice de securitate și colaborarea tehnică cu experții estonieni pentru transferul de know-how.
5. *Monitorizarea și feedback-ul sistematic* prin rapoarte trimestriale detaliate ale ADJAJ, sondaje regulate de satisfacție pentru utilizatori, centru permanent de suport tehnic și forum institutionalizat de dialog cu practicienii.

Digitalizarea procedurii civile în Republica Moldova necesită o abordare sistemică și integrată care să echilibreze inovația tehnologică cu garantarea necondiționată a drepturilor fundamentale și principiilor procesului echitabil. Succesul transformării digitale depinde esențial de trei piloni interdependenți: claritatea și coerența legislativă, infrastructura tehnologică modernă și sigură, și competențele digitale consolidate la toate nivelurile sistemului judiciar.

Implementarea comprehensivă a recomandărilor formulate, inspirate din modelul de succes estonian și adaptate la specificul național, poate contribui decisiv la crearea unui sistem judiciar modern, eficient și transparent, aliniat la standardele europene înalte și capabil să faciliteze accesul echitabil la justiție pentru toți cetățenii Republicii Moldova, indiferent de localizarea geografică sau statutul socio-economic.

Referințe:

1. Strategia de transformare digitală a Republicii Moldova 2023-2030, Agenția de Guvernare Electronică, 2023.
2. Proiectul hotărârii privind înființarea Agenției Digitalizare în Justiție și Administrare Judecătorească.
3. MOCANU, V., CEBAN, O., *Oportunitățile guvernanței electronice în timp de criză*. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, Seria „Științe Exacte și Economice”, nr. 8(138), 2020.
4. COBAN, I., COTOROBAI, R. Comunicarea actelor de procedură civilă prin intermediul poștei electronice. În: Revista Națională de Drept, nr. 11, 2023.

5. TUMURUC, O. E-justiție: progrese, provocări și recomandări pentru impulsionarea utilizării soluțiilor digitale în sectorul justiției. Chișinău: IPRE, 2024.
6. KERIKMÄE, T. & SÄRAV, S. "Legal Impediments in the EU to New Technologies in the Example of E-Residency". Baltic Journal of European Studies, 6(2), 2016.
7. ȚURȚURICĂ, M. Principiile digitalizării justiției. În: Revista de Științe Juridice, nr. 2, 2022.
8. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, „Anuarul Statistic al Republicii Moldova, ediția 2024", Chișinău, 2024.

Recomandat
***Elena BELEI**, dr. în drept, conf. univ.*